

and the right to liberty and security); state of mistrust of young people to the political and legal institutions to the state and the lack of their own scenarios in relation to defence their rights and freedoms, the absence of scenarios of problems decision in the political and legal sphere with help of traditional (for democracy) methods of activity.

Key words: social representation, social attitudes, politics, law, political and legal consciousness.

© Сіверс З. Ф.

В. О. Васютинський

ЦІННІСНЕ ПОРОЗУМІННЯ УКРАЇНЦІВ У СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ КОНТЕКСТІ ДОЛАННЯ БІДНОСТІ ЯК СТИЛЮ ЖИТТЯ

Висвітлене в статті дослідження полягає в оцінці соціально-психологічних ресурсів порозуміння представників різних ціннісних груп і середовищ у сучасному українському суспільстві на основі пояснень причин бідності і засобів її подолання. За основний метод узято проективне моделювання проблемного змісту ціннісних орієнтацій громадян України в просторі сфер життєдіяльності, пов'язаних із поширенням бідності. Узагальнення отриманих даних дало змогу окреслити соціально-психологічний контекст додання бідності як основи ціннісного порозуміння в процесі освітнього, професійного, правового та політичного самовизначення, через набуття соціального капіталу, сімейні стосунки, гендерну взаємодію, вплив міського і сільського середовища, зміну ставлення до здоров'я. Зроблено висновок про соціально-психологічну основу ціннісного порозуміння, зміст якої становлять: активна соціальна позиція, соціальний оптимізм, соціальна відповідальність, поєднання індивідуальних і колективних інтересів, готовність надавати та отримувати допомогу, комунікативна компетентність, виважена оцінка подій колективного життя, комунікативна асертивність, переважання інтернальності над екстернальністю, діяльнісна ефективність, андрогінність, бажання розвиватися, соціально прийнятна амбітність, готовність до здорової конкуренції.

Ключові слова: бідність як стиль життя, соціально-психологічна детермінація бідності, сфери поширення та додання бідності, ціннісно-орієнтаційне самовизначення, ціннісне порозуміння.

Проблема. За результатами дослідження соціально-психологічних чинників подолання бідності як стилю життя, що його виконали науковці лабораторії психології мас і спільнот Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, ціннісні орієнтації суспільства розглянуто як одну з головних сфер соціально-психо-

логічної детермінації бідності. Бідність як стиль життя витлумачено як узвичасний варіант вибору та реалізації особою або групою суб'єктивно комфортних форм поведінки, спрямованих на адекватне в їхньому розумінні дотримання способу життя референтного оточення, у якому норми культури бідності домінують в умовах довготривалої невизначеності.

У межах такого підходу було запропоновано систему соціально-психологічних засобів запобігання та долання бідності в різних сферах життєдіяльності. Теоретичні і практичні напрацювання створили основу для переходу до наступних досліджень, зумовлених потребами адаптації суспільства до умов і наслідків воєнного конфлікту. Важливий аспект такої адаптації становить доконечне (і в майбутньому неминуче) ціннісне порозуміння між різними групами українців – політико-ідеологічними, соціально-економічними, етнолінгвістичними, регіональними. Таке ціннісне порозуміння ми розглядаємо як взаємне виявлення, порівняння, усвідомлення, визнання цінностей та корекцію ставлення до них у процесі значущої взаємодії їхніх носіїв

Мета статті полягає в оцінці соціально-психологічних ресурсів порозуміння представників різних ціннісних груп і середовищ у сучасному українському суспільстві на основі пояснень причин бідності і засобів її подолання.

За основний *метод дослідження* було взято проективне моделювання проблемного змісту ціннісних орієнтацій громадян України (за даними всеукраїнського психосемантичного опитування) в просторі основних сфер життєдіяльності, пов'язаних із поширенням та подоланням бідності (освітнє, професійне, правове, політичне самовизначення, набуття соціального капіталу, сімейні стосунки, гендерна взаємодія, міське і сільське середовище, ставлення до здоров'я).

Психосемантичне опитування 1204 респондентів в усіх регіонах України (за винятком Криму та окупованих районів Донбасу) було проведено як черговий етап моніторингу масової політичної свідомості, що триває з 1994 р., у грудні 2015 р. під керівництвом М. М. Слюсаревського та Л. М. Калачнікової. Вибірку структуровано за ознаками віку, статі, місця проживання респондентів. Застосована в опитуванні анкета містила 17 закритих і напівзакритих запитань та 59 висловів для оцінки їх респондентами.

Окрім відповіді респондентів та їхні самооцінні характеристики було використано як індикатори сфер життєдіяльності, пов'язаних із поширенням та подоланням бідності. Освітнє самовизначення ми вивчали на основі відмінностей між групами опитаних за рівнем освіти

(неповну середню освіту зазначили 16,7%, повну середню – 40,45, середню спеціальну та незакінчену вищу – 24, вищу – 17,9%), професійне самовизначення – за родом занять респондентів (працівників промисловості виявилось 9,6%, працівників сільського господарства – 5,5, працівників сфери обслуговування – 12,5, держслужбовців – 2,6, працівників сфери освіти – 5,8, працівників науки, культури та охорони здоров'я – 5,5, студентів – 6,1, підприємців – 7,2, військовослужбовців – 1,2, пенсіонерів – 27,9, безробітних – 8,2, домогосподарок – 5,6%). Характеристику правового самовизначення робили на основі оцінки респондентами впливу правоохоронних структур – міліції, судів і прокуратури – на соціально-економічну і політичну ситуацію, у якій перебігає їхнє життя (як однозначно істотний цей вплив оцінили 26,3%, радше істотний – 31,7, не визначилися – 19,4, як радше неістотний – 16,5, однозначно неістотний – 5,6%). Політичне самовизначення відображала оцінка респондентами своєї задоволеності з можливостей власного впливу на цю ситуацію (цілком задоволеними були 1,8%, радше задоволеними – 10,6, не визначилися – 23,1, радше незадоволеними – 36, зовсім не задоволеними – 28,5%). За показник соціального капіталу правила участь у діяльності волонтерських організацій і рухів, що допомагають українській армії та жертвам воєнного конфлікту (про свою активну участь заявили 7,9%, про пасивну – 55, про те, що не беруть участі у волонтерському русі, повідомили 36,5%). Один з аспектів сімейного становища виявляла оцінка добробуту сім'ї (про те, що їхній сім'ї зовсім не вистачає грошей, повідомили 20%, ледь-ледь вистачає – 26,3, вистачає на найпотрібніше – 36,7, в основному вистачає – 14,5, вистачає майже на все – 1,7, вистачає повністю – 0,6%). Гендерну взаємодію показували відмінності між статями (у вибірці жінки становили 53,7%, чоловіки – 45,9%, решта – це ті, хто не відповів на цей пункт анкети). Особливості сільського і міського середовищ констатовано на підставі місця проживання респондентів (у містах мешкають 53,9%, у селищах – 10,1, у селах – 34,6%). Ставлення до здоров'я розглянуто в контексті задоволеності із життя (цілком задоволеними виявилися 6,2%, радше задоволеними – 27,8, не визначилися – 14, радше незадоволеними є 33,2, зовсім не задоволеними – 17,9%).

Основним прийомом структурування емпіричних даних був факторний аналіз ознак, за якими виявлено значущі відмінності між групами респондентів. Факторами, що найістотніше диференціюють масову свідомість українців, виявилися “державницькі-антидержавницькі настрої”, “протестні настрої”, “довіра-недовіра до влади”, “локус контролю”.

Зміст *державницьких і антидержавницьких настроїв* найповніше відобразив вислів “Українсько-російську двомовність треба за-

кріпити в Конституції”, із яким погодилися 28,1% респондентів, не визначилися – 25%, не погодилися – 46,7%. (Як показали неодноразові попередні дослідження, державницькі, проукраїнські настрої істотно корелюють із прихильністю до української мови, натомість антидержавницькі – до російської. Водночас належить зазначити, що такі зв’язки є переважними, але не цілком однозначними).

Державницькі настрої виявилися найбільш властивими тим, хто задоволений із життя, бере активну участь у волонтерській діяльності, уважає, що здатен впливати на ситуацію, визнає впливовість правоохоронних структур, чийм сім’ям вистачає грошей, мешканцям сіл і селищ, студентам, працівникам освіти, працівникам сільського господарства. Меншою мірою державницькі настрої властиві тим, хто незадоволений із життя, не бере участі у волонтерській діяльності, уважає, що нездатен впливати на ситуацію, не визнає впливовості правоохоронних структур, чийм сім’ям не вистачає грошей, мешканцям великих міст, пенсіонерам, працівникам промисловості, домогосподаркам.

Протестні настрої набули найвиразнішого втілення в оцінках вислову “Доведений до відчаю народ має сьогодні моральне право на будь-які акції протесту, ні в кого не питаючи на них дозволу”. Про свою згоду з його змістом заявили 56,6% опитаних, не дали чіткої відповіді 23,3, не погодилися – 19,8%.

Схильність до протестів сильніше притаманна тим, хто незадоволений із життя, уважає, що нездатен впливати на ситуацію, визнає впливовість правоохоронних структур, має неповну середню освіту, чийм сім’ям не вистачає грошей, працівникам промисловості, працівникам сільського господарства. Відносно менше до протестів схиляються ті, хто задоволений із життя, уважає, що здатен впливати на ситуацію, не визнає впливовості правоохоронних структур, має вищу освіту, чийм сім’ям вистачає грошей, студенти, працівники освіти.

Показником *довіри чи недовіри до влади* став вислів “Відтоді, як президентом став Петро Порошенко, а главою уряду – Арсеній Яценюк, почала відновлюватися довіра народу до влади”. Домінує, власне, недовіра: лише 13% опитаних погодилися з цією позитивною щодо влади думкою, не визначилися – 25,6, а не погодилися аж 61,4%.

Довіряти владі більше схильні ті, хто задоволений із життя, бере участь у волонтерській діяльності, має вищу освіту, мешканці селищ, студенти, підприємці. Несхильні довіряти владі ті, хто незадоволений із життя, не бере участі у волонтерській діяльності, має неповну середню освіту, мешканці сіл та обласних центрів, працівники освіти, домогосподарки.

Локус контролю втілюється в оцінці вислову “Моє життя залежить більше від мене самого, ніж від інших людей та обставин”. Більшість

респондентів – 56,7% – схильна приписувати собі інтернальні здатності, вагаються з оцінкою 18,2, а про свою екстернальність говорять 24,9%.

Інтернальний локус контролю більше властивий тим, хто вважає, що здатен впливати на ситуацію, має вищу освіту, мешканцям великих міст, чоловікам. Екстернальний локус контролю частіше відзначають у собі ті, хто вважає, що нездатен впливати на ситуацію, має неповну середню освіту, мешканці селищ, жінки.

Узагальнення показаних даних дає підстави окреслити *соціально-психологічний контекст долаття бідності як основи ціннісного порозуміння*. Насамперед слід зазначити, що з психологічного погляду відносно менш проблемними є респонденти, задоволені зі свого життя, матеріально забезпечені, інтернальні. Навпаки, їхні антиподи – незадоволені із життя та незаможні екстернали – становлять найбільш проблемні соціально-психологічні категорії.

За результатами дослідження особливостей поведінки осіб, схильних до бідності як стилю життя, у різних сферах життєдіяльності зроблено висновки про риси, що лежить в основі їхньої проблемності. Це саме ті риси, які належить долати. Відтак можна вести мову про властивості, які потрібно формувати, аби поведінка набула більшої соціально-психологічної адекватності, що є кінцевою для досягнення ціннісного порозуміння.

У сфері *освітнього самовизначення* істотну проблему становить низький рівень освіти, який вочевидь є виявом цілої низки інших рис, таких як невисокий інтелект, слабка обізнаність із різних питань, низька здатність до самоаналізу тощо. З-поміж груп респондентів, чия діяльність навітрямки пов'язана зі сферою освіти, менше клопоту справляють постави студентів. Дещо більш суперечливою є позиція працівників освіти, які обстоюють державницькі цінності і неохильні до соціального протесту, але водночас не довіряють владі.

За даними О. І. Жорнової, найважливішим у процесі освітнього самовизначення є подолання готовності бути аутсайдером в освітньому середовищі. Натомість потрібно формувати мотивацію освітньої кар'єри та належності до спільноти освічених, прийняття освітнього середовища як зразка ефективного стилю життя, мотивацію бути лідером в освітньому середовищі, осмислення спільних для бідних і небідних труднощів соціальної адаптації, здатність бути представником середнього класу [6].

Професійне самовизначення представників різних соціально-професійних груп виявляється найбільш проблемним для працівників промисловості (очевидно, через складну загальну економічну ситуацію), домогосподарок (можна припустити, що тут діють радше чинники особистісного самовизначення) та пенсіонерів (мабуть, дається взнаки вплив вікових і поколінних чинників).

В. В. М'яленко зробила висновок про доцільність долання в професійній сфері неготовності до змін, обережності та уникання ризику. Формувати ж потрібно орієнтацію на ціннісні аспекти трудової діяльності, мотивацію лідерства, почуття відповідальності за успіх організації, орієнтацію на інтеграцію колективних зусиль, новаторську позицію, орієнтацію на власну справу [9].

Клопоти з *правовим самовизначенням* мають як особи, що визнають впливовість правоохоронних органів, так і ті, хто її заперечує. Перші відносно частіше схильні до соціального протесту, а другим частіше бувають притаманними антидержавницькі постави.

Як показала Т. І. Белавіна, у сфері правосвідомості громадян важливо долати загальну недовіру до суспільства, перекладання відповідальності на інших, конформне ставлення до закону, конфлікт між вибором поведінки за законом або суб'єктивним розумінням справедливості. Водночас слід формувати активну просоціальну позицію, усвідомлення значущості правових норм, компетентність у сфері спілкування і долання конфліктів, компетентність у сфері обстоювання власних прав [1].

Політичне самовизначення, яке оцінено за суб'єктивною здатністю респондентів впливати на поточну економічну та соціально-політичну ситуацію, виявляється найбільш проблемним для тих, хто таку свою здатність оцінює як низьку. Їм властиво уникати державницьких позицій та схилитися до протестної поведінки.

На думку І. М. Гусєва, у процесі політичного самовизначення належить долати відчуження від політичного життя, пасивну залежність від соціального оточення, імпульсивну політичну поведінку. Потрібно натомість формувати мотивацію матеріального і соціального статусів, кар'єри та успіху, мотивацію задоволення соціальних та матеріальних потреб у політиці, готовність до партнерської взаємодії та громадянської взаємодопомоги [5].

Участь у волонтерській діяльності, що почасти відображає *соціально-капітальний* особи, сприяє адекватному залученню до позитивного суспільного дискурсу. Навпаки, уникання такої участі корелює з нехиттю до державницьких постав та недовірою до влади.

У сфері соціального капіталу В. Ю. Вінков пропонує долати законсервованість мережі соціальних зв'язків, нераціональне використання соціального капіталу, комунікативний егоцентризм. Формувати доцільно уявлення про соціальний капітал як інструмент здобуття інформації, психологічної підтримки та матеріальних благ, комунікативну рефлексію, осмислення доцільності соціальних зв'язків, правил і норм стосунків з іншими, нові ефективні стратегії взаємодії з оточенням [2].

Що стосується ролі *сімейних стосунків*, то в описуваному дослідженні вдалося вирізнити лише матеріальний (а не психологічний) аспект – наскільки сім'ям респондентів вистачає тих грошей, які вони мають. Тут зв'язок виявився очевидним і передбачуваним: найбільш проблемними є ті сім'ї, яким грошей не вистачає, їхні члени схильються до антидержавницьких настроїв та схильні до протестів.

Утім, у дещо ширшому сімейному контексті варто звернути увагу на пропозиції А. С. Голоти щодо потреби долати родові та сімейні травми й міфи, егалітарної орієнтації і стереотипізацію сімейних ролей, батьківські моделі неефективної поведінки. Натомість має йтися про формування осмислення історії родини, змісту сімейних традицій і ритуалів, гнучкого розподілу ролей та обов'язків між членами сім'ї, переконання в достатніх можливостях здобути освіту й професію, готовності до самореалізації в широкому соціальному середовищі [3].

Розкриваючи зміст *гендерної взаємодії*, розгляньмо відмінності між поставами чоловіків і жінок, які насамперед стосуються локусу контролю: чоловіки постають як більш інтернальні, а жінки – екстернальні.

У такому контексті Д. О. Кобрисенко пропонує долати деструктивні гендерні стереотипи, надміру емоційне сприймання маскулінних рис, жіночу фінансово-економічну екстернальність. Формувати, на його думку, належить орієнтації на свободу і владу, андрогінну ідентичність, більш когнітивне сприймання маскулінних рис, мотивацію жінок до підвищення рівня своїх прибутків [7].

Порівняння *міського і сільського середовищ* дало підстави для висновків про специфічну проблемність і міських, і сільських мешканців. Якщо селяни легше адаптуються до бідності, але не готові до потрібних змін, то містяни, навпаки, мають вищу готовність мінятися, але гірше адаптуються до скрутних умов.

І. Г. Губеладзе наполягає на першочерговій потребі долати екстернальність, слухняність і залежність, схильність уникати проблем, тікати у світ ілюзій, комунікативний дискомфорт. Формувати вона пропонує комунікативну впевненість і віру у власні можливості, почуття відповідальності за свій добробут, здатність конкурувати, соціальний оптимізм [4].

В аналізованому дослідженні не було показників, навпрямки пов'язаних зі сферою *ставлення до здоров'я*. За опосередковане свідчення відповідних постав ми вважали загальний рівень задоволеності із життя. Виявлені зв'язки були досить очевидними: що вищим є цей рівень, то менш проблемною є поведінка респондентів, а це забезпечує позитивний вихідний стан для наступного порозуміння. Незадоволеність із життя істотно проблематизує досягнення порозуміння.

За результатами свого дослідження Л. М. Коробка зробила висновки про доцільність долання перенесення негативних емоцій на

здоров'я та якість життя загалом, пасивних способів підтримки здоров'я, небезпечних для здоров'я способів поведінки. Формувати вона пропонує загальну самоефективність, потребу досягати успіху, визнання й поваги, вміння використовувати конструктивний досвід, відповідальну й самостійну позицію щодо здоров'я, переконаність в ефективності спільних зусиль у цій сфері, орієнтацію на соціальну підтримку [8].

Узагальнення описаного матеріалу дає підстави для висновків про соціально-психологічну основу ціннісного порозуміння в контексті долання бідності. Її зміст становлять: активна соціальна позиція, соціальний оптимізм, соціальна відповідальність, поєднання індивідуальних і колективних інтересів, готовність надавати та отримувати допомогу, комунікативна компетентність, виважена оцінка подій колективного життя, комунікативна асертивність, переважання інтернальності над екстернальністю, діяльнісна ефективність, андрогінність, бажання розвиватися, соціально прийнятна амбітність, готовність до здорової конкуренції.

Л і т е р а т у р а

1. *Белавіна Т. І.* Психологічні питання вивчення і оптимізації правового самовизначення осіб з низьким економічним статусом / Т. І. Белавіна // Проблеми політичної психології: зб. наук. праць / Асоц. політ. психологів України, Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. – К. : Міленіум, 2014. – Вип. 1 (15). – С. 197–206.
2. *Вінков В. Ю.* Можливості корекції труднощів у набутті соціального капіталу носіями бідності як стилю життя / В. Ю. Вінков // Проблеми політичної психології: зб. наук. праць / Асоц. політ. психологів України, Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. – К. : Міленіум, 2014. – Вип. 1 (15). – С. 206–213.
3. *Голота А. С.* Культура бідності: сімейний аспект / А. С. Голота // Психолого-педагогічні проблеми розвитку особистості в сучасних соціокультурних умовах: зб. наук. праць. – Вінниця : ПП Балюк І. Б., 2011. – С. 70–73.
4. *Губеладзе І. Г.* Стратегії економічної поведінки сільського і міського населення, що психологічно тяжіє до бідності / І. Г. Губеладзе // Концептуальні засади дослідження соціально-психологічної природи бідності як стилю життя : матер. наук.-практ. семінару. – Суми : Нота Бене, 2013. – С. 36–41.
5. *Гусев І. М.* Психологічний зміст і можливості корекції особливостей політичної поведінки молоді, що належить до субкультури бідності / І. М. Гусев // Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. статей / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. – К. : Міленіум, 2013. – Вип. 32 (35). – С. 62–70.
6. *Жорнова О. І.* Запобігання та подолання бідності в процесі самовизначення особистості у сфері освіти: до апробації соціально-психологічних засобів / О. І. Жорнова // Проблеми політичної психології: зб. наук. праць / Асоц.

- політ. психологів України, Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. – К. : Міленіум, 2014. – Вип. 1 (15). – С. 182–190.
7. *Кобрисенко Д. О.* Від “суб’єктивної” до “об’єктивної” бідності: статево-гендерний аспект / Д. О. Кобрисенко // Вісник Одеського національного університету. – 2013. – Т. 18. – Вип. 24. Психологія. – С. 152–161.
 8. *Коробка Л. М.* Ставлення до здоров’я як сфера застосування соціально-психологічних засобів запобігання та подолання бідності / Л. М. Коробка // Психологічні науки: проблеми і здобутки : зб. наук. статей / Київ. міжнар. ун-т й Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. – К. : КиМУ, 2015. – Вип. 7. – С. 69–81.
 9. *Мяленко В. В.* Дистресовий архетип бідності як чинник економічної неупітності / В. В. Мяленко // Практична психологія та соціальна робота. – 2013. – № 3. – С. 9–15.

References

1. Bielavina, T. I. (2014). Psykholohichni pytannia vuvchennia i optymizatsii pravovoho samovyznachennia osib z nyzkym ekonomichnym statusom [Psychological questions of study and optimization of law self-constitution of the people who have low economical status]. *Problemy politychnoi psykholohii* [Problems of Political Psychology], 1 (15), 197–206 (ukr).
2. Vinkov, V. Yu. (2014). Mozhlyvosti korektsii trudnoshchiv u nabutti sotsialnoho kapitalu nosiiamy bidnosti yak stylu zhyttia [Possibilities of correction of difficulties in acquiring social capital by the people in poverty as a lifestyle]. *Problemy politychnoi psykholohii* [Problems of Political Psychology], 1 (15), 206–213 (ukr).
3. Holota, A. S. (2011). Kultura bidnosti: simeinyi aspekt [Culture of poverty: family aspect]. *Psykhologo-pedahohichni problemy rozvytku osobystosti v suchasnykh sotsiokulturnykh umovakh* [Psychological and Pedagogical Problems of Personality Development in Modern Social and Cultural Conditions], Vinnytsia, 70–73 (ukr).
4. Hubeladze, I. H. (2013). Stratehii ekonomichnoi povedinky silskoho i miskoho naselennia, shcho psykholohichno tiazhiie do bidnosti [Strategies of economic behavior of rural and urban population who is psychologically inclined to poverty]. *Kontseptualni zasady doslidzhennia sotsialno-psykhologichnoi pryrody bidnosti yak stylu zhyttia: Materialy naukovopraktychnoho seminaru* [The Conceptual Principles of Researching Social and Psychological Nature of Poverty as a Lifestyle: The Materials of Scient. and Pract. Seminar] (pp. 36–41). Sumy: Nota Bene Publ. (ukr).
5. Husiev, I. M. (2013). Psykholohichniy zmist i mozhlyvosti korektsii osoblyvostei politychnoi povedinky molodi, shcho nalezhyt do subkultury bidosti [Psychological content and possibilities of correction of the young people’s political behavior peculiarities who belong to subculture of poverty]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii* [Scientific Studies on Social and Political Psychology], 32 (35), 62–70 (ukr).
6. Zhornova, O. I. Zapobihannia ta podolannia bidnosti v protsesi samovyznachennia osobystosti u sferi osvity [Prevention and overcoming poverty in process of person’s self-constitution in education sphere]. *Problemy politychnoi psykholohii* [Problems of Political Psychology], 1 (15), 182–190 (ukr).

7. Kobrysenko, D. O. (2013). Vid “sub’iektyvnoi” do “ob’iektyvnoi” bidnosti: stat-evo-gendernyi aspekt [From “subjective” to “objective” poverty: sex and gender aspect]. *Visnyk Odeskoho Natsionalnoho Universytetu* [Bulletin of Odesa National University], vol. 18, issue 24. Psychology, 152–161 (ukr).
8. Korobka, L. M. (2015). Stavlennia do zdorovia yak sfera zastosuvannia sotsialno-psykholohichnykh zasobiv zapobihannia ta podolannia bidnosti [Attitude to health as a sphere of using social and psychological means of prevention and overcoming poverty]. *Psykhologichni nauky: problemy i zdobutky* [Psychological Sciences: The Problems and Achievements], 7, 69–81 (ukr).
9. Mialenko, V. V. (2013). Dystresovyi arkhetyv bidnosti yak chynnyk ekonomichnoi neuspishnosti [Distress archetype of poverty as a factor of economic underachievement]. *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota* [Practical Psychology and Social Work], 3, 9–15 (ukr).

Vasiutynskiy V. O. Ukrainians’ achievement of agreement on values in a social and psychological context of overcoming poverty as a lifestyle

The study lighted in the article is to assess of social and psychological resources to achieve mutual understanding between members of different values groups and environments in the modern Ukrainian society on a basis of explanations for causes of poverty and means to overcome it. Projective modeling problematic content of Ukraine citizens’ value orientations in a space of life spheres associated with a spread of poverty was used as the main method. Generalization of the data allowed to determine the social and psychological context of overcoming poverty as the basis of achieving agreement on values in educational, professional, legal and political self-constitution, through the acquisition of social capital, family relationships, gender interaction, the impact of urban and rural environment, changing attitudes to health. It is concluded on the social and psychological basis of achieving agreement on values, the contents of which are active social position, social optimism, social responsibility, a combination of individual and collective interests, a willingness to give and receive help, communicative competence, balanced assessment of the events of collective life, communication assertiveness, dominance of internality over externality, activity efficiency, androgyny, the desire to develop, socially acceptable ambition, a readiness to healthy competition.

Key words: poverty as a lifestyle, social and psychological determination of poverty, spheres of sharing and overcoming poverty, value-orientation self-constitution, achievement of agreement on values.

© Васютинський В. О.